

ловск: Свердлов. юрид. ин-т, 1974. 5. Зобов Р. О типологии пространственно-временных отношений в сфере искусства / Р. Зобов, А. Мостеланенко // Ритм, пространство и время в литературе и искусстве / [отв. ред. Б. Ф. Егоров]. – Л.: Наука, 1974. 6. Кант *I*. Критика чистого разума. – К.: Юніверс, 2000. 7. Лихачев Д. С. Внутренний мир художественного произведения // Вопросы литературы. – 1968. – № 8. 9. Лотман Ю. М. В школе поэтического слова. Пушкин. Лермонтов. Гоголь. – М., 1988. 10. Мерло-Понти М. Феноменология сприйняття / пер. з фр. – К.: Український центр духовної культури, 2001. 11. Молчанов В. И. Время и сознание. Критика феноменологической философии. – М., 1998. 12. Потёмкин В. К., Симанов А. А. Пространство в структуре мира. – Новосибирск, 1990. 13. Рейхенбах. Философия пространства и времени. – М.: Прогресс, 1985. 14. Руденко Д. Пространство: грань бытия // Философия языка: в границах и вне границ / Ю. С. Степанов, Ю. И. Сватко и др.; науч. ред. тома Д. М. Руденко. – Т. 2. – Х.: Око, 1994. 15. Поппер Карл. Все люди – философы: как я понимаю философию; Иммануил Кант – философ Просвещения / пер. с нем., вступит. статьи и примеч. И. З. Шишкова. – Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2003. 16. Топоров В. Н. Пространство и текст: семантика и структура / В. Н. Топоров. – М., 1983. 17. Українка Леся. Драматичні твори. – К.: Дніпро, 1989. 18. Українка Леся. Твори в чотирьох томах. – Т. 3. – К.: Дніпро, 1982. 19. Ушкалов Л. Сковорода та інші. Причинки до історії української літератури. – К., 2007. 20. Флоренський П. А. Анализ пространственности и времени в художественно-изобразительных произведениях. – М.: Издательская группа "Прогресс", 1993. 21. Флоренський П. А. Обратная перспектива // Флоренський П., священник. Соч. В 4-х т. – Т. 3 (1). – М.: Мысль, 1999. 22. Хайдеггер М. Искусство и пространство // Время и бытие. Статьи и выступления. – М.: Республика, 1993. 23. Шевченко Т. Г. Твори в п'яти томах. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1978. 24. Шевченко Т. Г. Твори в п'яти томах. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1978. 25. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Гештальт и действительность. – М.: Эксмо, 2007.

**О. Кривуляк, канд. філол. наук, доц.,
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка**

ТИПОЛОГІЯ ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ ЖАНРУ ПОСЛАННЯ У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА ТА М. ВОРОНОГО

У статті пропонується типологічна модифікація художніх образів у поетичних текстах Т. Шевченка та М. Вороного на прикладі жанру послання. Визначаються спільні та відмінні особливості етичних, естетичних позицій та виразально-зображальних засобів у поезіях.

Ключові слова: вплив, синтез методів, перехідний період у літературі, послання.

В статье предлагается типологическая модификация художественных образов в поэтических текстах Т. Шевченко и М. Вороного на примере жанра послание. Определяются общие и отличительные особенности этических, эстетических позиций и изобразительно-выразительных средств в стихах.

Ключевые слова: влияние, синтез методов, переходный период в литературе, послание.

The article suggests the typological modification of artistic images in the poetic texts of T. Shevchenko and M. Voroniy on the example of the genre message. Set the common and distinctive features of the ethical, aesthetic positions and pictorial expression means in the verses.

Key words: *impact, synthesis of methods, transitional period in the literature, message.*

Українська література кінця ХІХ – початку ХХ століття є складним і неоднорідним явищем, у якому поєдналися елементи попередніх художніх методів і новітніх. Елементи романтизму, символізму, імпресіонізму, неоромантизму органічно вплетені у творчості поетів та прозаїків цього часу. Однак слід згадати, що названа тенденція позначається і на змінах у жанрових формах. Виявлені особливості літературознавцями дозволяють говорити про синтез у творах різних методів, що є характерним для перехідних періодів у літературі. Проте таке переплетіння елементів спостерігається ще у творах Т. Шевченка, якого традиційно зараховують до поетів-романтиків. Феномен Т. Шевченка пробують розкодувати не одне покоління. Спробуємо з'ясувати, які шевченківські образи, прийоми, зображально-виражальні засоби використовував М. Вороной у жанрі послання, як це увиразнює мовлення та естетику творів, які підвалини самобутнього світобачення і мислення Т. Шевченка виявлені у творах М. Вороного. У межах розвідки не ставимо за мету повноцінно осягнути внесок Т. Шевченка та М. Вороного у розвиток жанру послання, прагнемо виявити схожі етичні та естетичні засади авторів.

Особи Т. Шевченка та М. Вороного на компаративному зрізі не розглядалися в наукових роботах. Є лише окремі статті, згадки про дотичність світоглядних позицій ранніх поезій М. Вороного до Т. Шевченка. Відродження національної самосвідомості суспільства вимагає осмислення духовної спадщини нашого народу; Т. Шевченко та М. Вороной як представники української нації є яскравими виразниками її ментальності.

С. Павличко спостерегла, що "література завжди мала філософський підтекст, проте в епоху небувалих історичних і суспільних катаклізмів і краху основних філософських систем філософування стало її домінантою" [6, 209]. Твори Т. Шевченка та М. Вороного слід розглядати саме в контексті української літератури як національного інваріанта європейської художньо-філософської традиції, адже автори виявили авторське філософське світобачення, окреме для кожного, з огляду на особливості емоційно-чуттєвого характеру, нахили "творчої особистості до певної сфери художнього вираження" [3, 187].

Жанр послання – одна з категорій поетики і літературного процесу. Послання як носій певних суттєвих ознак змісту і форми твору

органічно і невід'ємно входить до системи поетичних жанрів. Істотно варіюється і еволюціонує як під впливом стилю епохи, так і під впливом індивідуального художнього досвіду митця. На відміну від інших жанрів, він має більш "програмний" характер, тобто наявність визначеного адресата жорсткіше зумовлює тематику і стиль твору. В структурі цього жанру містяться не тільки звернення, спонуки до дій, а й часто характеристики самого автора. Жанр виступає одним із головних аспектів дослідження художньої єдності й багатогранності художнього літературного явища.

Сьогоднішнє шевченкознавство стало окремою самостійною галуззю українознавства. Вагомим внеском у розвиток шевченкознавства на сучасному етапі стали монографії О. Забужко "Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу" (1997), В. Смілянської і Н. Чамати "Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка" (2000), Ю. Барабаша "Коли забуду тебе, Єрусалиме... Гоголь і Шевченко. Порівняльні типологічні студії" (2001) та ін. Однак доцільно проводити компаративістичні дослідження, які сприятимуть установленню вагомих рис певних художніх систем. Крім того, у системі жанрів знаходять переломлення істотні риси художнього методу, концепції дійсності, взаємовідношення традицій і новаторства у проблематиці і поетиці, особливості композиційних побудов та образотворення. Саме через аналіз цього поняття, за умови системного розуміння, можна з'ясувати головні ідейно-естетичні характеристики окремого періоду розвитку літератури чи творчості окремого письменника. У спадщині Т. Шевченка виокремлюють такі послання: "І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє", "Гоголю", "Марку Вовчку", "До Основ'яненка" та ін.

М. Вороний друкуватися в журналах почав у 20-х роках. Автор збірок віршів для дітей "Будівельники", "Коники", "Носоріг", "Ставок", "Червоні краватки" (1930), збірки поезій "Форвард" (1932). Успішно виступав у жанрі сонета, мріяв видати книжку-сонетарій. Філософська лірика поета, особливо на релігійні теми, вражає своєю глибиною й прозорливістю. Кращі вірші цієї тематики ("Молитва", "Церкви і янголи", "Різдвяна елегія", "Отчизна") ввійшли до "Хрестоматії української релігійної літератури" (Мюнхен-Лондон, 1988).

Часто і досить ґрунтовно, з різних точок зору розглядалася творчість М. Вороного і на початку ХХ століття (журнали "Літературно-науковий вісник"; "Книгар", "Червоний шлях"), і наприкінці ХХ-го (талановиті розвідки Г. Вервеса, О. Білецького, Т. Гундорової). З різних позицій інтерпретувалася творчість письменника: науковці намагались проаналізувати автобіографічні мотиви лірики, компаративні,

урбаністичні, патріотичні; простежували західноєвропейський вплив; роль і традиції світового модернізму. Поезію М. Вороного характеризували – у контексті його долі та проголошуваних естетичних принципів – І. Франко, М. Хвильовий, М. Євшан, С. Єфремов, О. Білецький, О. Зілінський, М. Рильський, Г. Вервес, І. Ільєнко, Б. Рубчак, Т. Гундорова, М. Москаленко, В. Лесик, А. Ткаченко, В. Кузьменко, В. Яременко, З. Гончарук, С. Павличко, О. Ковалевський, В. Колкутіна та інші. Можна твердити, що постать поета і його творчість привертають увагу багатьох науковців, бо дуже вони неоднозначні та суперечливі. Серед провідних мотивів лірики поета були теми загальнолюдські, філософські, тема міста, прагнення людини до краси і світла, розкриття трагізму духовної самотності. Поезія М. Вороного була орієнтована насамперед на інтелігентного читача. Помітне місце у творчості поета посідають громадсько-патріотичні мотиви. Є в доробку поета й послання. Розглянемо в роботі лише одне з них.

Взагалі, як ліричний жанр послання набули свого розквіту у XVIII ст. і в першій половині XIX ст. у творчості російських поетів В. Жуковського, К. Батюшкова. Традиційно, послання – ліричний твір, написаний у формі листа або звернення до якоїсь особи чи людей. У творах цього жанру використовувалася дидактична або морально-філософська проблематика, яка поєднувалася з панегіричною, гумористичною або сатиричною. Основоположником жанру був римський поет Гораций, автор послання "До Пісонів". До жанру послання зверталися І. Франко ("Товаришам із тюрми", "Молодому другові"), Леся Українка ("Товаришці на спомин"). Вірші цього жанру є у творчому доробку П. Тичини, М. Рильського, М. Драй-Хмари, В. Сосюри.

Зміст послання був найрізноманітнішим: від дружнього обміну думками до політичних декларацій, філософських узагальнень, естетичних програм.

Розглядаючи жанрову специфіку поезії Т. Шевченка, можна зазначити, по суті, наскрізну присутність у ній жанрової форми послання і зауважити, що протягом усього творчого шляху поета ця форма зазнала видових модифікацій.

Поезія Т. Шевченка виросла на ґрунті світових здобутків, але, до глибини засвоївши ці традиції, поет створив свій оригінальний стиль, надав жанру послання ідейно-естетичний стиль.

Жанр послання як виразно домінуючий, визначальний окреслює форму твору "І мертвим, і живим... ", що вважається класичним видом послання у творчості Т. Шевченка. Окремими видами послання можна вважати ліричні послання реальним адресатам (І. Котляревському, Г. Квітці-Основ'яненку, В. Штернбергові, М. Щепкіну, М. Гоголю, невідомій нам маленькій Мар'яні, М. Костомарову, Марку Вовчку, сестри

Ярині, Надії Тарновській, Ликері Полусмак), а також посвяти до ліричних і ліро-епічних поезій (В. Жуковському, Я. Кухаренку, Марку Вовчку, Ф. Черненку) та віршовані звертання-посвяти, що передують або завершують тексти поем (Оксані Коваленко, Шафарикові, Якову де Бальмену, Г. З. [Ганні Закревській], М. Щепкіну). Ці реальні особи виступають або внутрішнім зображенням адресатом, або зовнішнім, якому присвячено твір.

Причому слід відзначити певну закономірність, яка полягає у тому, що чим глибше особистісне переживає адресант обрану тему, тим більшої загальної (корпоративної) ваги вона набирає. Таким чином, послання передбачає неординарний зв'язок між адресантом та адресатами. Множина в останньому випадку вживається спеціально, бо коли ми говоримо про одного адресата, за ним вгадується певний загал; так чи інакше, мета послання виводить його за межі спілкування двох [8, 10].

Уже на початку творчого шляху сила генія виявилася в тому, що поет, увібравши в себе великі досягнення попередників і сучасників в українській, російській, зарубіжній літературах та багатства рідного фольклору, всі існуючі жанри використовував як не застигли форми, а трансформував їх, підпорядковуючи змісту, розчищав поле для зростання нових форм.

Жанрові особливості медитативної лірики Т. Шевченка і взагалі оригінальність його жанрових форм, як уже зазначалося, досить ретельно досліджені; вони дають дуже цікавий матеріал для осмислення подальшого мікросвіту ідейно-художніх особливостей його поезій.

Розглянемо особливості медитативної лірики Т. Шевченка як поета і мислителя, як особистості, що глибоко переймався долею людини, своєї Батьківщини, соціальними, філософськими і моральними проблемами епохи, на прикладі творчої модифікації жанру послання.

Характерним для Т. Шевченка є об'єднання в одному творі різних жанрових форм, мотивів різної "тональності", тому важко визначити в ліриці поета жанр послання у "чистому вигляді". Більшість поезій цього жанру об'єднані в одне ціле іменем адресата, але певною змістовою завершеністю вони можуть існувати як самостійні поезії, жанрово відмінні: оригінальна за своєю тематикою думка, епітафія, ліричний вірш.

Так, уже ранні твори ("На вічну пам'ять Котляревському", "До Основ'яненка") виходять за межі одного якогось жанру. Поезія "На вічну пам'ять Котляревському" (1838 р.) містить у собі епітафію. Цей змістовний елемент, де висловлюється провідний настрій твору і визначається місце померлого в житті наступних поколінь, вкладається в рядки:

*Замовк неборака, сиротами кинув
І гори, і море, де перше витає,
Де ватагу пройдисвіта
Водив за собою,
Все осталося, все сумує,
Як руїни Трої.
Все сумує, – тільки слава
Сонцем засіяла.
Не вмре кобзар, бо навіки
Його привітала,
Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди;
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть! [9, 43].*

Вірш – важливий етап у становленні Т. Шевченка-поета. Тут він уперше звернувся до проблем розвитку української національної культури, спираючись в їхній художній інтерпретації на ідеологічні та естетичні пошуки кінця 30-х рр. XIX ст. З усією наочністю Т. Шевченко продемонстрував у цьому творі розкутість та оригінальність поетичного жанру. Жанрова нетрадиційність вірша "На вічну пам'ять Котляревському" відзначена багатьма дослідниками, які, зараховуючи його до елегії, оди, а то й взагалі уникаючи визначення жанрової домінанти, по суті, розглядали цей твір як своєрідну велику ліричну форму, утворену кількома жанровими структурами.

У вірші-епітафії передують довгий ліро-епічний опис і роздуми про значення соловейкової пісні в житті людей. Тут маємо елемент розгорнутого порівняння, за допомогою якого оцінюється художнє слово І. Котляревського. Ця частина поезії змістом і стилем нагадує думку. А після епітафії – суб'єктивно-експресивний вплив ностальгії автора, який шукає розради у творах земляка, підтримки своїм патріотичним почуттям. Але всі три частини твору композиційно об'єднані в єдине ціле ім'ям І. Котляревського.

Написаний як вияв шани до І. Котляревського, визнання його заслуг, вірш Т. Шевченка своїм образним світом та структурою засвідчив прихід до української літератури поета, що стояв на принципово інших, ніж І. Котляревський, художніх позиціях [8, 28].

Традиції Шевченкової елегії-посвяти на смерть І. Котляревського продовжили поети, що відгукнулися на смерть самого Т. Шевченка, – О. Афанасьєв-Чужбинський ("Над гробом Т. Шевченка"), В. Кулик ("На смерть Шевченка"), О. Навроцький ("Сумує і плаче") та ін. Звернувся до елегії-посвяти й М. Вороний.

Симптоматично, але обидва поети наділені ознакою "чути серцем", що суголосно контексту "філософії серця". У семантичному полі цього мікрообразу М. Вороного переважають деталі на означення певного емоційного стану ліричного героя: "тужне голосіння", "серцем прозрів". Художня інтерпретація образу І. Котляревського у творі "На свято відкриття пам'ятника Іванові Котляревському" включає смисл жертви за Україну. Концептуальним мислиться мікрообраз кобзарів-лірників, який акумулює традиційний зміст, оприявлений ще у фольклорі, а також філософський, пов'язаний із трактуванням духовної природи людської особистості, наявний у творах Т. Шевченка: "*Де-не-де серед тиші ще хтось з кобзарів грав, неначе прохав на подзвіння...*" [1, 17–18].

Треба пам'ятати, що акції ушанування пам'яті І. Котляревського сприяли загалом зростанню національної свідомості й гідності української інтелігенції. Маємо публіцистичну розповідь М. Зерова про те, як 1903 р. Полтава відкривала пам'ятник І. Котляревському. Спогади М. Зерова емоційні, піднесені, по-народницьки оформлені, зберігають ознаки національно-визвольних настроїв 1919 р., коли автор співпрацював з газетою "Рада", де й опубліковано статтю: "...з усіх кутків України зібралися віддати пошану духовному своєму отцеві, тому першому, хто вивів українське слово з-під курної мужицької стріхи на широку арену словесності" [4, 290]. Тож треба віддати належне М. Вороному, який у кінці розлогого вірша (17 строф!) у двох строфах називає письменника "культурним гетьманом Іваном", що "вказав нам шлях літературний", й запитує, "хто ж на поклик його не озветься?!", чим остаточно робить акценти на важливості події.

Для вираження глибокого драматизму ліричного почуття автор звертається до зорових образів, які в поета поєднані із красномовними "музичними" метафорами, що є ознакою імпресіоністично-символічного світобачення. У вірші "На свято відкриття..." кожна строфа відплує музикою і напівтонами барв, що надає їм емоційності, душевної наповненості. Крім того, автор прагне наситити текст глибокими роздумами над долею України, що є алюзією творів Т. Шевченка. У поезії зустрічаємо типові фольклорні образи, активно вживані Т. Шевченком, як-от: "соловейковий спів", "лицарі славні, завзяті", "святий заповіт", "кривава січа" тощо. Звуковій інструментовці М. Вороний підпорядковує і багатий ритмічний лад вірша, оригінальні алітерації та асонанси: "...стояла в сльозах, в сподіванні страшної хвилини", "марний відгук кривавої січі...", "чи ж сховали в душі ви святий заповіт" тощо. У поезії знаходять своє вираження й неоромантичні поривання, що втілено у численних риторичних фігурах – риторичних звертаннях та запитаннях, а також в образах – "неволя чужа", "сила мече". Наскрізним образом стає "сміх" – "зне-

важливий", "одважно сміятись", "реготався, охоплений гнівом", який має, за задумом автора, стати тією об'єднавчою силою, що підніме народ, розбудить його від сну. Ще однією, генетично спорідненою темою з творами Т. Шевченка, є тема "сну", яка загалом, вважаємо, одна з головних для українців, змушених повсякчас апелювати до підсоння національного "єго" з метою пробудження, приступити до дій. Схоже зустрічаємо в "І мертвим, і живим..." Т. Шевченка.

У М. Вороного: "*Вік до бою не кликав, бо знав, що у сні / Спочиває натружена сила...*", "*Годі ж слати! Прокиньтесь! Ви спали сто літ!*". Гнів і зневага висловлені у риторичному запитанні, що є типовим для громадянської лірики Т. Шевченка: "*Мабуть, виспались добре, нетяги?!"*. Безперечно, що аналізована поезія не претендує на довершеність віршових форм, на незвичайність тропіки, ускладненість образів, бо виконує суто дидактичну задачу, яка від початку покладається на жанр "послання" – привернути увагу до наболілих питань. Автор схвильовано, дещо декларативно, використовуючи шевченківські прийоми, прагне логічно пояснити своїм читачам місце і значення І. Котляревського в історії української літератури. Варто сказати, що М. Вороного послуговується напрацьованою образністю неоромантиків. Так, поезія починається з мотиву ньеньки-України, яка "в сльозах", у передчутті "кривавої січі"; серед "мертвої тиші", а завершується наголошуваними риторичними закличками: "*День надворі! ...Ви чуєте сміх?*". Якщо зважити на те, що поезія писана 1903 р., то стає зрозумілим її національна риторика. Услід за Лесею Українкою поет витлумачує слово як діло, наповнене енергетикою "особистої присутності поета в слові, – його сподівання, страждання, сумніви, усю незміриму глибину, яка не може бути промовчаною" [2, 161]. Є ще одна специфічна риса поезій М. Вороного, що увиразнює його з-поміж інших авторів. Можливо, це – ознака в цілому синкретичності літератури тогочасного періоду. Поезія перенасичена займенниками, які то зіставляються, щоб утвердити національно-романтичну ідею, то протиставляються, щоб створити духовний портрет І. Котляревського, то "співіснують" разом. У контексті історичних візій, пошуків засобів вираження естетичного ліризму або індивідуальності створюється поліфонія як багатоголосся світу, у якому в кожного своя правда, звідси, на думку М. Вороного, занепад нації, втрата духовності.

Не дотримується Т. Шевченко "чистоти" літературного жанру і в посланні "До Основ'яненка" (1839 р.). Цей вірш адресовано Г. Квітці-Основ'яненку, з яким поет почав листуватися на той час. Твір засвідчує велику повагу автора до письменника, до його внеску в розвиток української культури. Вірш належить до поетичного послання, однак має більш широкий зміст. Це, передусім, роздуми про історичну до-

лю України, роздуми над колишньою славою запорозького козацтва, пісня-плач за знищеним козацтвом.

Друга частина твору є власне посланням; у ньому з'ясовується, що автор, вважаючи Основ'яненка однодумцем у поглядах на історію, просить оспівувати героїчне минуле, висловлює сумніви щодо своїх можливостей співака, говорить про особисті страждання людини, відірваної від рідного краю. Композиційно, та й тематично, ці дві частини не утворюють органічної цілісності, але між ними є психологічна єдність. Оце "я" людини, що роздумує, приєднує себе до слави предків, відчуває себе часткою пригноблених сьогодні, проголошує прокляття, тужить за батьківщиною і сумнівається поки що у силі свого поетичного слова, – це сам автор. Як відзначає Ф. Пустова, така деформація жанру не свідчить, що послання було не під силу молодому поетові, – воно просто не вмщувало всього багатства авторського інтелекту і душі. Зміст руйнував жанрові перегородки, виходив за межі однієї форми [8, 109].

У наступному ж році Т. Шевченко написав твір "Н. Маркевичу", який можна назвати типовим посланням. Тут маємо єдність, адресат сприймається як реальна людина, і є те, що літературознавці називають характерною рисою послання: погляд поета на предмети превалює над відчуттям. У зверненні до М. Маркевича, на відміну від громадянських за своїм звучанням попередніх послань, переважають інтимні мотиви.

Таким чином, бачимо, у ліриці Т. Шевченка раннього періоду медитація виступає як складова частина складних жанрових структур. Т. Шевченко-лірик уже в цей період відрізняється від своїх сучасників-поетів, бо в його творах людина страждає від туги за героїчним минулим і пекучих роздумів над становищем закріпаченої України, хоча автор ще не досягає сконденсованості й лаконізму у викладі змісту.

Якісно нове з'являється не відразу, бо засвоєння надбань попередників і сучасників є одночасно і переборюванням застарілих традицій. Він відмовляється від тих художніх особливостей народного жанру, які породжені усністю побутування (ретардація, рівноскладовість), але зберігає думну форму звертань ("отамани товариші, брати мої діти, діти").

Поетичну творчість Т. Шевченка 1840-х років традиційно розглядають у зв'язку з еволюцією його світогляду. Політичні ідеї стають його художніми ідеями. Художні особливості віршів цього періоду (в тому числі і в жанрі послання) значною мірою зумовлено тим, що в них відображено позицію безпосереднього учасника визвольного руху, поета, який розглядав своє слово як активний фактор життя.

Важливо зауважити, що тема поетичного слова виступає у нерозривній єдності з роздумами поета про долю народу, про необхідність боротьби, протесту і подвигу. Шевченкова лірика вражає щирістю, силою висловлених у ній думок та емоцій.

Саме такий характер лірики зумовлює те, що вона не може механічно користуватися канонічними формами чи виробляти свої жанрові канони. Поет-лірик у кожному творі виступає відкривачем нової форми.

Отже, нова якість Шевченкової лірики виявляється не тільки в тому, що в поезіях цього періоду знаходимо "діалектику душі", а й у самій побудові їх. Автор досяг стислості, єдності ліричного сюжету. Якщо раніше, об'єднуючи різноманітні та різні за способами зображення частини твору, він вдавався до умовних композиційних засобів, то зараз його поезії і тематично і психологічно завершені. А композиція не є чимось зовнішнім щодо змісту, а єдино можливою органічною формою його існування.

Проведене дослідження не претендує на повноту аналізу, однак є ще одним підтвердженням, що "перехідна" літературна епоха потребує вивчення стильового синкретизму та осмислення естетичної природи українського національного письменства.

1. *Вороний М.* "Свшан-зілля", поема; Поезії; Переклади / Микола Вороний. – К.: Наук. думка, 2003. – 128 с.
2. *Дорошенко Лідія.* Магія слова мовленого у творчості Лесі Українки / Л. Дорошенко // Література. Фольклор. Проблема поетики. Вип. 33. – Ч. 2. – К.: Твім інтер, 2009. – С. 151–165.
3. *Дюришин Д.* Теорія сравнительного изучения литературы / Д. Дюришин. – М.: Прогресс, 1979. – 319 с.
4. *Зеров М.* Українське письменство / Упоряд. М. Сулима; Післям. М. Москаленка. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2003. – 301 с.
5. *Івакін Ю.* Поезія Шевченка періоду заслання / Ю. Івакін. – К.: Наук. думка, 1984. – 237 с.
6. *Павличко С.* Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К.: Либідь, 1997. – 360 с.
7. *Пахаренко В.* Художнє слово. Короткий нарис практичної стилістики / В. Пахаренко // Українська мова та література. – 2001. – № 40 (додаток). – С. 9–16.
8. *Смілянська В., Чамата Н.* Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка / В. Смілянська, Н. Чамата. – К.: Вища школа, 2000. – 206 с.
9. *Шевченко Тарас.* Твори в п'яти томах. Поетичні твори (1837–1847). Т. 1 / Т. Шевченко. – К.: Дніпро, 1978. – 374 с.